

իր հանձարն անօգուտ ծախեց՝ այլ նաև անիրաւ կերպով պաշտպան կեցաւ ամենայն եւանդեամբ ժողովրդեան այն մասին՝ որ քիչ մը վերջը բոլոր Մեղղիա հրով՝ արեամբ ու անօրէն սպանութիւններով շաղախեցին :

Կը շարունակուի :

Ուշերգի մի քանի տարիներէն :

Սարգս իր կենաց մէջ ըրած բարեգործութեանն ու կամ շուտ հատուցումը կը գտնէ :

Այս արաբացի քերթողի մը առածին արդիւնքը շատ անգամ կը տեսնենք . և իրաւցընէ քիչ անգամ կ'ըլլայ որ եղած բարեգործութիւնն օր մը իր վարձը չունենայ , եթէ ըլլայ փոխադարձ ուրախութեամբ մը , եթէ ըլլայ բարի անուն մը ստանալով : Հատ անգամ կը սխալինք ըսելով , թէ այս աշխարհքիս վրայ բարեգործ մարդիկ զարմանալի երջանկութիւն մը չեն վայելեր . և աս բանիս մէջ մեր խաբէութիւնն առաջ կու գայ անկէ՝ որ շատ անգամ իրական երջանկութիւնն արտաքուստ երեւցած երջանկութեան երեւութիւն հետ կը շփոթենք , որով ճշմարտապէս բարեբաստ ըլլալու համար , ոչ խեղճ գուրս հարուստ և ոչ ալ զօրաւոր ըլլալ հարկաւոր է : Մըղեօք կայ մէկը որ գէթ միանգամ մը իր կենացը մէջ ըրած բարեգործութեանցն օգուտն ու արդիւնքը տեսած չըլլայ : Մըղեօք կը գտնուի անանկ մարդ մը որ իր բարի համբաւովը գտնէ մէկ անծանօթ անձ մը իրեն բարեկամ ըրած չըլլայ : Եւ միթէ ոչինչ բան կը սեպես այդ եղբայրական կարեկցութիւնն՝ որ բարեբարոյ մարդկանց մէջ կը տեսնուի՝ որով ըրած բարեգործութեանդ չէ թէ միայն ճանչցողներ կը գտնուին , այլ նաև հետևողներ ալ կ'ելան ի մեծ զօրավիգն քեզ : Եւ դարձեալ ո՞վ կըրնայ գիտնալ ինչ որ բաղդը մեզի պահեր է , և թէ բարեգործութիւն մը ա-

տենօք ինչ արդիւնքներ կրնայ բերել մեզի : Պէտք չէ բնաւ փոխարէն մը ընդունելու յուսով բարիք ընել ուրիշի . վասն զի այդ կերպով սրտի հետ տեսակ մը վաշխառութիւն ընել կ'ըլլայ . բայց առանց ըրածիդ հատուցմանը սպասելու , կրնաս յուսալ թէ ինչ բարիք որ դուն ուրիշներուն ըրեր ես , ուրիշներն ալ քեզի նոյնպէս ընեն , և թէ ուր որ շատ բարեգործութիւն ցանա՞ծ ես , հարկաւ անկէք քիչ մը երախտագիտութիւն կրնաս քաղել :

Հետեւեալ դէպքն որ Մեղղիոյ պատմութեան հանուած է , այս ճշմարտութեանս սրտաշարժ օրինակ մը կրնայ ըլլալ :

Երբ Վազաւորին և խորհրդարանին մէջ եղած կռիւներուն ժամանակը , երկու կողմիներն ալ զէնք առած անգլիաբար իրարու դէմ կը պատերազմէին . բայց Վարդուս Թագաւորին բանակը շատ անգամ յաղթուելով , իր կուսակիցներէն անոնք որ ձեռքերնին զէնք կը բռնուէին , Վրոմուէլէն հաստատուած դատաւորներուն դիմաց կը տարուէին , որ ամէն քաղաքներուն մէջ դրած էր , որպէս զի իբրեւ ապստամբ դատապարտուին :

Այս դատաւորներէն մէկն ալ էր Սըր Վաղրիկ Վիլքասոն ըսուածը , որ բնութեամբ խիստ էր՝ ի բոլոր սրտէ հասարակապետական , բայց միանգամայն չափաւոր և կատաղիներէն ալ չէր , որուն վրայ Վրոմուէլ մասնաւոր յարգանք ու մեծարանք մը ունէր : Հիւանդոտ կաղմուածքին պատճառաւ չկարենալով զինուորական վիճակի մէջ մտնել , քաղաքական ատենաներու ծառայութեան տուաւ ինքզինքը , որուն մէջ յառաջացաւ իրեն բնատուր հանձարովն , և ուրիշներէ աւելի գործունեայ և հանձարեղ , բայց միանգամայն անաչառ ու արդարադատ դատաւորի համբաւստացաւ :

Մի կայ իրիկուն մը իր քանի մը բարեկամներովն ու ընտանիքովը զուարթութեամբ սեղանի նստած ժամանա-

կը , երկու զինուոր թագաւորական մը բռնած ներս մտան . ասիկայ սպայ մըն էր , որ Լարդուսի բանակին կոտորածէն ետեւ , ուզեր էր ինք զինքը ծովեզերքը մէյմը ձգել , որպէս զի կարենայ նաւ մտնալով Վաղդիա փախչիլ : Սըր Բադրիկ հրաման տուաւ որ ձեռքերն արձրկեն , ու վերջը վառարանին մօտ սեղան մը դնել տալով ,

— Եսօր ծննդեանս օրն է , ըսաւ . զուարթութեամբ սեղան նստայ եւ կ'ուզեմ ալ այնպէս լմնցնել . ասպետին ու զինքը բերողներուն կերակուր տուէք : Հիմա կ'ուզեմ որ իր հիւրընկալն ըլլամ , ժամէ մըն ալ իր դատաւորը :

Երկու զինուորները շնորհակալ ըլլալով ասպետին քով սեղանի նստան , որ սիրտ առած , աներկիւղ սկսաւ անոնց հետ ախորժակով ուտել :

Իսկ Սըր Բադրիկ նորէն գնաց իր բարեկամներուն հետ սեղանի նստաւ , եւ զինուորներուն գալովն ընդհատած խօսակցութիւնն առաջ տանելով ,

— Ուստի , ըսաւ , ինչպէս որ կը զուրցէի , ես տասներհինգ տարուան եղած ատենս անանկ ողորմելի էի , որ խեղճութեանս պատճառաւ ամենքը զիս կ'անարգէին ու կը չարչարէին : Ես խորթ մայրս սկսաւ հետս գէշ կերպով վարուիլ , վերջն ալ ընկերակիցներս : Տղու մը քաջասրտութիւնը , ինչպէս յայտնի է , իր առողջ կազմուածքէն շատ կը կախուի . որով ես ալ իմ տկարութեանս պատճառաւ աւելի լքեալ էի , եւ կրած տմարդութիւններովս փոխանակ նեղութեանց դէմ զօրանալու , աւելի վախկոտութիւն մը վրաս տիրած էր : Ս'իշտ ահուգողի մէջ էի . բայց ամենէն աւելի վարժապետին խարազանէն կը սարսափէի . երկու անգամ այս դառն պատիժս կրեցի , եւ անանկ զարհուրելի տպաւորութիւն մը ըրեր էր վրաս , որ միայն անունը լսելս բոլոր մարմինս դող կը հանէր :

Ինչպէս որ ըսի , Սկէսդմինսդրի գպրողին մէջ ուսմունքս առաջ կը տանէի . այս գպրողին երկու դասատուները պարզ վարագուրով մը բաժնուած էին

իրարմէ , որուն դպչելն իսկ խստիւ արգիւրած էր : Եւսուուան մէջ օր մը երբ վարժապետը Երիտտուէլի Վերդողական ըսուած գրքին բացատրութիւնը կ'ընէր՝ քունս տարաւ . եւ դասին մէջ շարժմունք մը ըլլալով յանկարծ արթնցայ , եւ իյնալու պէս ըլլալով , մէկէն վարագոյրը բռնեցի որ պատուեցաւ , եւ անանկ մեծ ծակ մը բացուեցաւ որ քովի դասատունը սկսաւ տեսնուիլ : Երկու վարժապետներն եղած շփութութիւնն իմանալով տեսան որ վարագոյրն ալ պատուեր էր : Թէպէտ եւ կըրնար մէկալ դասատունը վարագուրին քով կեցող աշակերտն ալ յանցաւոր սեպուիլ , բայց իմ այլայլութիւնս զիս մատնեց , եւ վարժապետը բարկացած հրաման տուաւ որ ինծի տասուերկու խարազանի հարուած տան : Ստը ելայ զինովի մը պէս գլորտրկելով , եւ ուզեցի քանի մը խօսք ըսել ու թողութիւն ինդրել , բայց վախէս լեզուս բռնուեցաւ : Եունկերս կը դողդղար , եւ պաղքտինք մը մազերս 'ի վար կը վազէր . վերջապէս երբոր վարժապետին քովը հասայ , մէկէն ոտքն ինկայ : Եւ ահայն միջոցին որ ահարկու խարազանը վրաս իջնելու վրայ էր , մէյմըն ալ անդիէն մէկն ըսաւ . — Ս'ի զարներ անոր , ես եմ յանցաւորը — : Եւ ըսողը վարագուրին անդիի կողմը կեցող աշակերտն էր . մեր դասատունը բերին զինքը եւ խարազանի տասուերկու հարուած տուին : Ես մէկէն ուզեցի այս անիրաւ պատիժը խափանել տալ ու իմ վրաս առնել զայն . բայց ոյժս չգորեց , եւ երբոր առաջին հարուածը կերաւ , ալ երեսս չբռնեց խօսելու :

Եւսկերտը ծեծն ուտելէն ետեւ , ձեռքերն արիւնոտած եկաւ քովս , ու կէս ձայնով , եւ անանկ ժպիտ մը ընելով զոր կենացս մէջ պիտի չմոռնամ ,

— Ս'էյմըն ալ վարագուրին չգպչիս , ըսաւ , վասն զի ծեծը գէշ բան է : — Ես այլայլութենէս հեկեկանօք ոտքն ինկայ , անանկ որ հարկ եղաւ որ առնեն զիս դուրս տանին :

Ն'ի օրէն ետեւ , սոսկում մը ունեցայ

իմ վատութեանս վրայ, և ամէն ջանք ըրի որ անոր յաղթեմ. և կը յուսամ որ վերջապէս այս փափաքիս հասայ:

— Ան ճանչնար ամենեւին այս քու վեհանձն դասակիցդ, ըսաւ, կոչնականներէն մէկը. բնաւ զինքը ուրիշ անգամ չէս տեսած:

— Ի՞նչնեւին, դժբաղդաբար: Իմ դասէս չէր, ես ալ քիչ մը վերջը Ուէսդմինսդրի դպրոցէն ելայ: Ի՛հ, Իստուած վկայ, կրկնեց Բաղրիկ՝ արտասուալից աչօք, շատ անգամ խնդրեցի Իստուած մէ որ նորէն մէյմըն ալ տեսնեմ այս դասակիցս, որ ինծի համար անանկ ցաւ քաշեց. կեանքիս կէսը կու տայի թէ որ կարենայի անգամ մը իրեն հետ գինի խմել՝ բաժակ բաժակի մերձեցնելով:

Սէյմըն ալ անդիէն մէկը գաւաթ մը դէպ ՚ի իրեն երկընցուց, որուն վրայ զարմացած աչքերն ետին դարձուց և տեսաւ որ այդ գաւաթն երկընցնողը բռնուած թագաւորականն էր, որ ժրպտելով կ'առաջարկէր իրեն այդ ըսած բաժակը խմելու:

— Ի յիշատակ Ուէսդմինսդրի պատուեալ վարադուրին, Արը Բաղրիկ. բայց գիտնաս որ միտքդ շիտակ չես պահած. չէ թէ տասուերկու, այլ անոր կրկնապատիկ հարուածը կերայ, մէկէն յանցանքս չյայտնելուս և ուրիշին վրայ ձգելուս համար:

Իրաւ է, հիմա կը յիշեմ, ըսաւ դատաւորը:

— Եւ ասոր համար, թէ որ չեմ սխալ լիր, քու ազնիւ վարժապետդ պարտք դրաւ քու վրադ ալ որ համար չարութեանց վրայ լատիններէն ճառ մը շարադրես:

— Ար յիշեմ, կը յիշեմ, կրկնեց Բաղրիկ, բայց իրաւցնէ դո՛ւն ես...

Եւ քիչ մը երեսն ՚ի վեր նայելէն ետեւ, գծադրութիւնն ալ ծանօթ է ինծի, ըսաւ... ինքն է, այո՛ ինքն է... և ինչ պիտի վիճակի մէջ, ու ինչ զգեստով...

— Թագաւորիս զգեստովը, Արը Բաղրիկ: Ի՛նչուական և Սկովտիացի ըլլալով, ինչ որ ինծի իբրեւ պարտք սորվեցուցեր էին զայն կատարեցի. հօրս

հետ Կարողոսի բանակին մէջ մտայ. հայրս մեռաւ, ես ալ կ'ուզեմ իր օրինակին հետեւիլ: Ի՞նչն բան աղէկ է. ուրիշ բան չեմ ուզեր և կը խնդրեմ միայն, որ Իստուած անփորձ պահէ զթագաւորը:

Իս ըսելով զինուորներուն քովը գընաց, ու հանդարտութեամբ սկսաւ կերակուրն առաջ տանիլ:

Իս բանիս Արը Բաղրիկ խորունկ տրտմութեան և մտածութեան մը մէջ ընկըղմեցաւ: Յանձնեց որ նոյն իրիկուն ամենայն կերպով լաւ նային կալանաւորը, և ինքը մէկէն ելաւ գնաց առանց բան մը ըսելու թէ ո՛ր կ'երթայ, և երեք օր ուշացաւ: Եւ երբոր չորրորդ օրը տուն դարձաւ, թագաւորական ասպետը իրեն կանչել տուաւ:

— Դատաստանս կտրելու ժամանակն եկած է, ըսաւ կալանաւորը, ծանր կերպով մը. ինչ որ ըրիր մարդասիրութեան համար ինչուան հիմա՝ բաւական է. ասկէց աւելի լաւ հիւրընկալութիւն մը չէիր կրնար ընել. անանկ որ եթէ աւելի երկարելու ըլլայ իմ քու քովդ կենալս, կեանքն ինծի համար արհամարհ բան մը կ'ըլլայ:

— Ի որտ Տէրպի, ըսաւ դատաւորը հեղձամղձուկ ձայնով մը. քսան տարի առաջ ըսեր էիր ինծի, արիւնոտ ձեռքերդ ցուցնելով. Սէյմ՝ ալ չդպչիս վարադուրին, որովհետեւ խարաղանին հարուածը գէշ բան է: Իհաւասիկ քեզի ազատութեանդ թուղթը, նոյն իսկ տէրութեան խնամակալին ստորագրութեամբը. բայց կ'աղաչեմ քեզի որ մէյմ՝ ալ խորհրդարանին դէմ զէնք չառնես, որովհետեւ Վրոմուէլ անողոք մարդ է:

Իս ըսելով, երկուքն ալ իրարու գիրկն ինկան. և անկէ ետեւ, մէկմէկէ տարբեր քաղաքական կարծիք ունենալով հանդերձ, իրարու հետ մեծ մտերմութեամբ ապրեցան: